

שאם לא רצה האב אינה מקדשת, ואם איתא שבריתא זו דהריני בועלך מתפרשא למסקנא דגמ' דמחלקתם של התנאים היא כמחלקתם של רב ושמואל הרי למאן דפסקינן הלכתא דקדש ע"מ ובעל אפ"י שלא נתקיים התנאי מקדשת. היא הרינן בתנאי דהריני בועליך, פסקינו דאפילו לא רצה האב מקדשת. ואיך נקט הריטב"א

בפשיטת דהאומר הריני בועלך ע"מ שירצה האב אם לא רצה האב אינה מקדשת, ומזה מוכח דסיבר הריטב"א דתירוצא דגמ' דאוקי לפלוג' תיידו במשמעות לשון ע"מ שירצה האב הוא עיקר, ולכ"ע אם לא נתקיים התנאי אינה מקדשת משום דכל והתולת תנאו באחרים אינו עושה בעילותיו בעי"ן וכמ"ש השטמ"ק.

(עוד יבוא)

הרב שלמה יוסף זיון

ע"ד חדר"ג בגרושין אזרחיים.

שאלת. ברוסיה הסובייטית יש הרבה נשים חפשיות בדעות, שכשארין רוצות להיות עב בעליהן שנישאו להן מכבר בת"ק כדמ"י הרי הן הולכות ומתפרדות מהם פירוד אזרחי במוסד הממשלתי המיוחד לכך ונקרא בשם "זאגס", ולקבל ג"ס אין ברצונן בשום אופן, ומענה בפיהן שכבר הן חושבות גם את בעליהן וגם את עצמן מגורשים זמ"ז ואינן מאמינות בפעילת הגט הדתי כלל, ומתן שכבר גישאו לאנשים אחרים בנשואין אזרחיים, וישאל אסוף מה דינם של אותם הבעלים הראשונים של הנ"ש חלל, אם רשאים הם לישא אשה אחרת בנשיאין דתיים מבלי שיעבירו על חדר"ג?

נהנה לך אם אי אתה בא ונוטל לבניך וכו' ת"ז יכול להתיר נדרו שלא ע"ס חכם ואומר לו כלום אמרת אלא מפני כבודי זהו כבודי וכו' עכ"ל, ולפ"ז הני גשא שהלכות לה"זאגס" להתגרש גרושין אזרחיים וכשמציעים לפניה אח"כ לקבל ג"ס כד"ת אינה רוצה ואומרת מסורש שלדעתה כבר הם חפשים ומגורשים שניהם זמ"ז ורשאים שניהם לישא ולהנשא למי שירצו הרי מבעטת היא להדיא בתקנות חכמים שתיקנו לטובתה שלא ישא אחרת ואומרת אי אפשרי בה ואינה מקפדת אם ישא אשה, וא"כ תו ליכא לאיסורא דחדר"ג כלל.

אל"א שהר"ן שם לא החליט הדבר וכתב כמסתפק, וז"ל שם עוד: אלא שאני מפסק בזה כי שמא חרם זה לא לתקנת הנשים בלבד נעשה אלא אף לתקנת האנשים כדי שלא יכניסו מריבה בתוך ביתם וכל כה"ג חרם ב"ד תגדול כר"ג ז"ל א"א להתירו, ולא עוד אלא אפילו נאמר שלתקנת האשה בלבד נעשה אפשר שהרב ז"ל חשש מתוך שהנשים כפוטות לבעליהן אם יספיק נתינת רשות שלה להתיר החרם מדעתה שמא יקניטנה בעלה עד שתרצה עכ"ל, וראיתי בכנה"ג (אהע"ז סי' א', הגב"י אות י"ז) שהביא

תשובה. לכאורה היה נראה לצדד היתר חדש להבעל ע"פ המבואר בתשרי הר"ן (סי' מ"ח) שנסתפק לומר שכל עיקרו של חדר"ג הוא כשנושא שלא ברשות האשה הראשונה, וכתב ח"ל אבל מדעת האשה בזה יש לדון, דאפשר מדעת האשה יש לו היתר, ולא עוד אלא שיש לדון שאפילו היתר אין צריך שכיון שחרם זה לתקנת האשה נעשה והיא אומרת אי אפשרי בתק"ח כגון זו שומעין לה וא"צ היתר והר"ל כאותה ששנינו ברי"ט ד' נדרים קונם שאיני

מקום שנהגו סתם לבלי לישא ב' גשים להאיסור
 דחדר'ג, דבמנהג מעיל ריצוייה משא"כ בחדר'
 ר"ג, והנה מה שמצד המנהג אסור לישא ב'
 גשים פשיטא דמיירי כשהראשונה עמו, וזה
 הטעם של המנהג הוא משום אימנא דאדעתא
 דהכי אינסיבא וזהו כחמר ועשה גמל כמבואר
 שם, וע"ז הוא שכתבו דלהמנהג מעיל ריצוי
 ולחדר'ג אינו מעיל, וא"כ מיירי בחדר'ג גמי
 כשנשא את שתיהן, אבל כשהיא עזבה אותו
 ומסכמת שישא אחרת בכה"ג לא שמענו מהפוס'
 קים הג"ל איסור, וכיין דלהמבואר מתשר הר"ן
 הג"ל נראה דבכה"ג באמת מותר א"כ מנא לן
 לומר שיתלקו על הר"ן דל בזה.

והנהגה אם כי לא נבוא לעשות מעשה על יסוד
 היתר חדש זה של רשות האשה בלבד,
 שלא ראיתי להפוסקים ז"ל שישתמשו בו, אבל
 עכ"פ הא דדאי ראוי זה לסניף חשוב לשאר
 ההיתרים שיש כאן וכדנבאר.

דדגה אם האשה כבר נישאת לאחר מבלי גי'
 כדמרי הרי מבואר ברמ"א (סי' קס"ז
 ס"ד) שאפילו בעו"ד גרידא יכול לגטשה
 בע"כ ואין מזה משום חדר'ג ע"ש, וכ"ש בזו
 שכבר אסורה עליו עולמית, ורוב הפוסקים
 הסכימו שלגרש בע"כ חמור יותר מאיסור שתי
 גשים, וא"כ כש"כ שאין בזה חדר'ג דב' גשים,
 וע"י בגר"ב קמא (חאה"ע סי' א').

אמנם צריך להבין הא גופא דטעמא פאי
 באמת יהי חמור איסור דבע"כ מאיסור
 דב' גשים, דלכאורה נהפוך הוא, דבאיסור
 דבע"כ עובר פעם א' וכשנושא ב' גשים עובר
 בתמידות, ומה"ט הביאו האחרונים בשם הכנה"ג
 סי' א' שכתב באמת דאיסור דב' גשים חמור טפי
 וכעין זה ע"י בתשרי מהרשד"ם (תור"ד סי' ג"ג)
 שכתב בקהל שאסור על עצמם שתיית יין שם
 חוץ לעיר וכתב חכם א' לדון שהוא איסור קל
 וההרשד"ם כותב ע"ז דדמי למה שכתב הר"ן ביחשא
 בטעם מה ששוחטין לחלות בשבת ואין מאכלילין

מחלקת הפוסקים בזה אם רשות האשה מעיל
 להתיר חדר'ג ע"ש.

אבל עדיין נראה לומר שעד כאן לא נסתפק
 הר"ן לומר שרשות האשה לא תועיל אלא
 כשהיא גם היא דרה עם הבעל והיא נוחנת
 רשות להכניס עוד אחרת לתוך ביתם, שבזה
 שייכים הני טעמי שכ' הר"ן, אי משום שלא
 יכניסו מריבה לתוך ביתם אי משום שמא נחנה
 רשות שלא ברצונה הטוב מחסת היותה כפופה
 לבעלה, אבל בג"ד שהיא עזבה את הבעל וחוש'
 בת א"ע למגורשת ממנו ונתנת לו רשות שישא
 אחרת הא לא שייכי הני טעמי כלל, שאין כאן
 לא מריבה בתוך הבית דהא הראשונה אין כאן
 כלל ולא חשש דנתינת רשותה לא היתה בלב
 שלם שהרי אינה כפופה אליו כלל.

והנהגה בדרכי משה (סי' א' סי' ח') ובבית
 שמואל (סי' כ') וח"מ (סי' ט') מבואר
 שבמקום שנהגו בלא חדר'ג לבלי לישא ב'
 גשים מעיל הריצוי שלה אבל במקום שקיבלו
 עליהם חדר'ג לא מהני הריצוי של האשה
 ע"ש, ולא הביאו כלל את תשרי הר"ן הג"ל
 שמבואר שהוא ז"ל נסתפק לומר שרשותה
 מעיל אפילו במקומות שקיבלו עליהם חדר'ג,
 אמנם למעשה מאחר שהר"ם והח"מ והב"ש
 כתבו בפשיטות דל"מ ריצוי שלה בדאי דלא
 שבקינן פשיטא חיהו נגד ספיקו של הר"ן ז"ל,
 אבל לפי המבואר לעיל שהטעמים של הר"ן ז"ל
 שמחמתם צידד לומר שלא יועיל רשותה שייכי
 רק כשגם הראשונה חיה עמו והיא מסכמת רק
 שישא עוד אחת עליה, משא"כ כשהראשונה
 עזבה אותו ואינה רוצית כלל לחיות עמו והיא
 ניתנת רשות שישא אחרת במקומה ובחריקאה
 בזה לא שייכו הני טעמי כלל ובוזה י"ל דפשיטא
 ל' להר"ן דרשותה מעיל, א"כ הו"ל דבכה"ג
 גם הד"ם והח"מ והב"ש מודים דמעיל רשותה
 ומה שכתבו דריצוי שלה ל"מ היינו שישא את
 שתיהן יחד, חדע שהרי כתבו שזהו תנ"מ בין

ובדרכים אלה מושב לעניד מה שחשקה
 השעה"מ (בהמ"א סי' הטי') על
 הר"ן דיומא הנ"ל ממשנה דיטמא נזיר ואל יטמא
 כה"ג והא בנזיר יש ריבוי לאוין לא תאחר ולא
 יחל וכר וריבוי איסורין להר"ן הא חמור יותר
 מאיסור חמור בעצם ע"ש, ולדברינו הנ"ל איש
 דהא מבואר ברש"י ברכות (דף כ' ע"א)
 דטומאת נזיר וכה"ג למת מצוה הותרה דמעיקרא
 כשנכתב ל"ת דטומאה לא על מת מצוה נכתב
 ע"ש, ובהותרה ליכא חומר בריבוי איסורין
 ושיעורין, אלא כיון דמ"מ הקדשה מתחללת ע"י
 הטומאה הגם דהותרה לכן אמרו יטמא נזיר ואל
 יטמא כה"ג שקדושתו קדושת עולם, אבל מריבוי
 איסורין לק"מ.

אל"א שעדיין אין זה טעם אלא שלא נאמר דב'
 נשים חמור יותר מבע"כ כשמתיירין לו
 חדר"ג, אבל אכתי טעמא בעי למה בע"כ חמור
 יותר כשאנו באים להתיר איסור א' מהם, ונראה
 דהנה כל מאי דמתיירין לו חרי תכלית הכוונה
 הוא שתהי' לו אשה, דאף בנשתטית וכה"ג
 הראוייה לביאה מ"מ כל שאנו אימרים אין אדם
 דר עם נחש וכר ממילא מחמת כן אין לו אשה,
 באופן שאין הגירושין בע"כ מצד עצמו תכלית
 כוונת היתור, אל"א שכשלא יגרשה יהי' מעוכב
 מלישא אחרת אי משום חדר"ג דב' נשים ואי
 משום שאמרי דאגידא ב' לא הבו לי' אחריתי,
 ותכלית ההיתור הוא שעיין יוכל לישא אחרת,
 ולפי' מוכן שעדיף יותר להתיר ב' נשים דנשלמה
 לפני' תכלית ההיתור תיכף משנתיר לו נט
 בע"כ דעדיין אין אנו יודעים אם ישא אח"כ אחרת,
 ושמא הוא מערים ורוצה להקניטה ואינו רוצה
 כלל לישא אחרת, או מי יימר שתודמן לו אחרת
 ואמרו בקדושין (דף ס"ד ע"א) אילו אמר האי
 לא ניהא לי בגוזה מי מצא מקדש לה, וה"ג
 להפך אילו אמרת היא לא ניהא לי וכר, ונמצא
 שיעבור על האיסור מבלי שום צורך ותועלת,
 וגם אפלו אם ישא אח"כ אחרת מ"מ ה"ו מעין

גבלה דבנבלה עובר על כל זית וזית משא"כ
 בשבת ע"ש, ולפי' איסור דחדר"ג דב' נשים
 ג"כ דכוותה, וכעין זה מצינו בתוס' גיטין (דף
 י"ז ע"ב) דאף דונות לא שכיח מ"מ במקום חשש
 איסור עולמית חששו ע"ש, וכה"ג כ' ג"כ התוס'
 בכתיבות (דף כ"ח ע"ב) דאף דס"ט ברה"ר
 טהור מ"מ בבית הפרס שזוא איסור תמיד לא
 הקילו ע"ש, וא"כ גם בחדר"ג דב' נשים נימא
 הכי ותי' מה"ט חמור יותר מאיסור דבע"כ.

ונלענ"ד להשוות הדיעות, דבאמת, כשעובר
 ונושא באיסור ב' נשים י"ל דחמור
 יותר מכשעובר ומגרש באיסור בע"כ מה"ט
 דאמרן, אבל כשיש מקום להתיר איסור א' משר
 ניהם ואנו באים לחקור איזה איסור עדיף יותר
 להתיר בזה י"ל דעדיף יותר להתיר איסור דב'
 נשים, וטעמא דידי ע"פ מש"כ הר"ן (בפ"ב
 דביצה) לחלק בין מה שאמרו ממלאה אשה
 קדירה וכר משום דחד טירחא הוא וריבוי
 שיעורין אין איסור במלאכת יר"ט למאי דמוכח
 בכנחית דחילה שהוצרך בשבת לב' גורגרות
 אסור לתלוש לו ג' אפי' כשהם בעוקץ א' אלמא
 דריבוי שיעורין אסור וחילק הר"ן דמלאכת
 אינ"ס ביר"ט שהותרה אין איסור בריבוי שיעור
 רין כשא"כ במלאכה בשבת לחולה דרך דחיה
 היא בזה יש איסור בריבוי שיעורין ע"ש, וא"כ
 כשאנו מתירין מאיזה טעם חדר"ג אם משום
 שנאמר דבמקום מצוה לא גזר רגמ"ה או כשיש
 טעם מבורר בצירוף ק"ר שרגמ"ה עצמו נתן
 רשית ע"ז להתיר הלא אנו אומרים דבכה"ג
 ייכא לאיסורא כלל ואין זה בגדר דחיית אלא
 בגדר הותרה ועדיף מיניה שעל אופן זה לא גזר
 ר"ה גזרח מעיקרא כלל, וא"כ הא בכה"ג ל"ש
 לחלק בין מיעוט שיעורין לריבוי שיעורין, ואה"ג
 כשלא הותרה ועיבר באיסור על ב' נשים ודאי
 שעיבר בכל שעה ושעה וממילא חמיר איסורו
 יותר ממגרש בע"כ באיסור, אבל כשמתיירין לו
 ש"ב אין כאן שום חומר דריבוי שיעורין כלל.

שא"צ ק"ר גם לענין לישא אחרת, והאחרונים הביאו בשם המהרי"ק שכ"כ שבויתנה אי"צ ק"ר יצ"י בתשרי עין יצחק להגריא"ס ז"ל (חאה"ע סי' ג') שכ' ג"כ הכי ע"ש, וכש"כ בנ"ד שיש ג"כ הצירוף דנתינת רשות וכדלעיל.

אמנם אפילו כשעדיין לא נישאת לאחר מ"ב הנה מלבד מה שיש לדון דכיון שאומרת להדיא שאינה מאמנת באישות דתיית כלל וגם עשתה מעשה על יסוד דעתה זאת לעזוב את בעלה דלא עדיפה מעו"ד, הנה ע"ד זאת הרי עכ"פ היא מירדת שמבואר ברמ"א (סי' ע"ז ס"ב) שמתירין לו לישא אחרת, יהיינו אפי' בלא ק"ר וכדלעיל. בתשרי עין יצחק שם ופסק כן להלכה והנכוח כן גם ממהרי"ק הביא כן גם מתשרי חמדת שלכה ומהגאון בעל חו"ד ע"ש, וע"י תשרי דברי יששכר להגאב"ד בענין ז"ל (סי' קכ"ז) שפסק ג"כ דבין בוינתה ובין במירדת אי"צ ק"ר כלל ע"ש, וכש"כ דבנ"ד איכא נמי צירופא דנתינת רשות שבזה אולי גם החת"ס ז"ל שמצ"י ר"ך לעולם ק"ר יודה, אם כי נהגו רבנן סלסיל להחמיר להצריך ק"ר בכל גויני אבל בזמנ"ז לפי התנאים הנמורים השירים ברוסיה הסיב"י ייסת שאוסף התירים מק' רבנים הוא מהדברים הכי קשים, נראה שיש להתירו גם בלא ק"ר. אחרי החק"ד המעולה ע"י הבי"ד שבמקום המעשה.

דוגמת מה שאמרו דמכשירי אונ"ס אין דוחין יו"ט וה"נ אין הגירושין אלא מכשירין להמצוה דאח"כ כשישא אחרת, משא"כ איסור דב' נשים שתיכף מקיים המצוה דנשואי אשה, ולפיכך עדיף יותר להתיר לישא אחרת מלהתיר לגרש בע"כ, והוא טעמא דמסתבר טובא.

ו"פ"ו הדרינן לדמיעקרא, דכיון שמבואר ברמ"א דבעו"ד יכול לגרשה בע"כ ואין בזה כשום חדר"ג אי"כ כש"כ שיש להתיר לו לישא אחרת, ימבואר בב"ש (סי' א' ס"ק כ"ג) דמ"ש הרמ"א בסי' קט"ו שאין בזה חדר"ג הוא אפילו בלא ק"ר, ואף שכתב שם הב"ש בשם הב"ח דצריך ק"ר הנה מלבד מה שבב"ח מבואר זה רק לענין נשתטית ומלשין הב"ש נראה שגם הוא הביא את הב"ח רק לענין נשתטית ע"ש הנה מלבד זה כבר חילק בשב"י יעקב שהובא במת"ש שם בין היכא שלא פשעה מ"מ מן הדין לגרשה שבזה כ' הרמ"א ב' דיעות בסי' א' ובה צריך ק"ר להיכא שפשעה כגון בעו"ד שבזה כ' הרמ"א בסי' קט"ו בפשטות שאין בזה חדר"ג ובה אי"צ ק"ר כלל, וגם האר"ב שכ' דבעו"ד י"ל שדוקא לגרש בע"כ התיר הרמ"א משום שמא תחזור בה ע"ש, הנה זה שייך רק כשלא נאסרה עליו אבל בנישאת לאחר הא ל"ש טעם זה כלל שכבר נאסרה עליו וא"כ גם הנ"ב יודה

הרב יוסף שפירא

מוויניצא רוסיה

שכר מצוה בהאי עלמא.

יותר על שליש יפרע לו הקב"ה בחייו, והחוס' פירשו אוכל פירות בעוה"ז והקרן קיימת לו לאוה"ב. והנה לפירוש החוס' קשה מניין לו לר' זירא

גרסינן במס' ב"ק ט' ע"ב. אמר ר' זירא בהידור מצוה עד שליש במצוה, במערבא אמרי משמיה דר' זירא. עד שליש משלו מכאן ואילך משל הקב"ה. ופירש"י מה שיוסף בהידור